

Bon-BOM

2015. márczius

A Bolyai Önképző Műhely lapja

4. évfolyam 7. szám

KORTÁRS ÉPÍTÉSZET

2. oldal

KÖLTŐSZERELMEK

11. oldal

METRÓKLASSZIKUSOK

5. oldal

TÖRTÉNETÍRÁS

13. oldal

ÍRÓSZÜLETÉS

7. oldal

SZEMET SZEMÉRT

15. oldal

ÉLETRAJZOK

9. oldal

ÁLHÍRGYÁRTÁS

17. oldal

A kortárs tervezés döntései

Amikor egy közteret nézünk, nem hiszem, hogy eszünkbe jut, mi volt a tervező célja, mi mindenről kellett döntenie. Miből indult ki, és milyen döntések vezettek oda, amit láthatunk a téren? Meglepő lehet, de a tervezés nem más, mint döntések sorozata. Ezt akár úgy is értelmezhetjük, milyen könnyű dolga van a „menő” tervezőknek, ülnek, rajzolnak, döntenek és kész. Azért itt nem ennyiről van szó. Az alkotónak a hosszú, összetett tervezési folyamat során olyan kérdéseket kell megválaszolnia, amikről nem is gondolta az elején, hogy fölmerülhetnek, vagy remélte, hogy már nem hozzá tartozó kérdések.

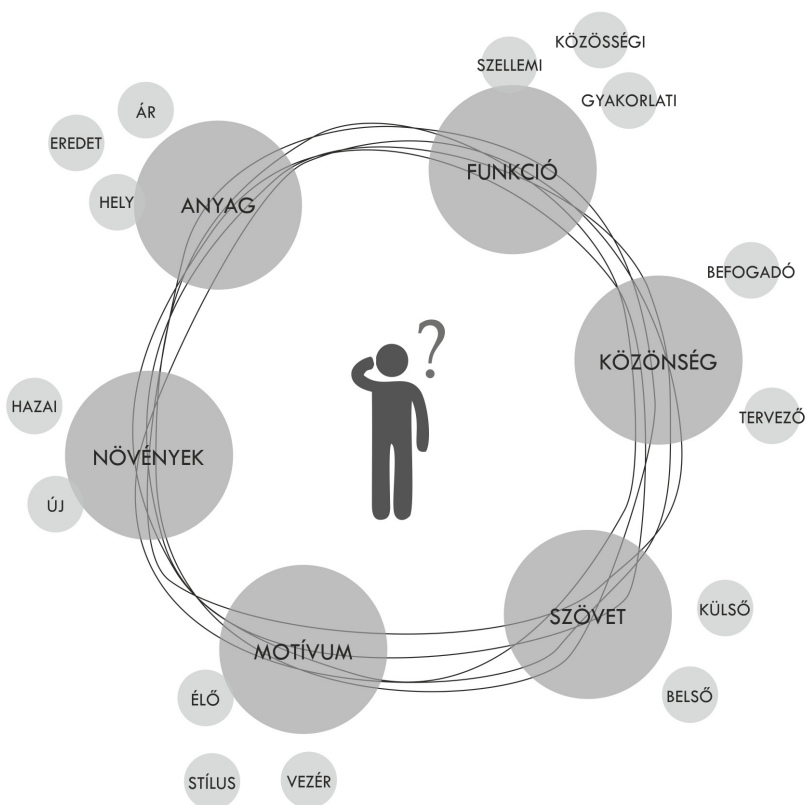
Kezdjük az elején: először is igent vagy nemet kell mondanunk a feladatra. Vállalom-e, és ha igen, megvan-e a teljesítéséhez szükséges képességeim, tapasztalataim. Ha ezek nélkül vállaljuk el, abból sem lesz feltétlenül égszakadás, földindulás, de vagy több időt kell töltenünk vele, vagy sokkal többet tanulunk belőle, mint egy rutinmunka esetében.

Az ábrán látható témakörök átgondolása nem mindig ebben a sorrendben történik, a lényeg, hogy mindre kitérjünk. A könnyebb érthetőség kedvéért én körben haladok a funkciótól az anyagokig. A nagyobb témákból még jó pár leágazást lehetne rajzolni, de akkor egy olyan összetett amőba jönne létre, amit hetekig elemezhetnénk.

FUNKCIÓ: A helyszín bejárásakor kialakul egy érzés, hogy ide mit tudunk elképzelni. Ezt az első megérzést kell tudatosan tovább formálni, hogy a használóknak, a fenntartóknak és – nem utolsósorban – a megbízóknak is kedvére legyen. Ha emlékeztet szolgáló térről van szó, meg kell fogalmaznunk magunkban, hogyan tudjuk ezt elérni. Ha egy egyszerű közlekedési funkcióval szeretnénk ellátni, tisztán le kell rajzolni, ki honnan és miért érkezik és távozik, mert a működés és a forma nagyon erősen alakítják egymást.

KÖZÖNSÉG: Kinek is tervezzük ezt? Néhány tervező hajlamos megfélekedezni a tényről, hogy embereknek tervezünk. Sőt, mi is emberek vagyunk, tehát ha magunkból indulunk ki, az már félsiker. De ha megpróbáljuk a használók személyiségéhez, szokásaihoz igazítani a tervet, olyan élő közeget hozhatunk létre, ami évtizedeken keresztül szolgál egy közösséget, és hozzájárul annak fejlődéséhez. Ez is feladata, de legalábbis felelőssége a szakmának: a használat vagy a közösségi tervezés során kialakult identitás, a kötődés erősítése, megtartása.

SZÖVET: Bele kell illesztenünk az alkotást abba a közegbe, ami már évtizedek, évszázadok óta működik, és lassan tud csak alakulni, idomulni a társadalom változásaihoz. Körültekintő kutatást és érzékeny formálást kíván, különösen, ha egy városról van szó, ahol a megszokott közlekedési

útvonalak és funkciók megadtak egy alapszerkezetet. Ha pedig a terület belső szövetéről beszélünk, nem szabad elfelejteni, hogy az emberek fejében rögzülnek ezek a pontok, és elmozdítani kockázatos dolog. 15% körül van a változtatási lehetőségek aránya; ebbe kell beleférnie mindannak, amit mi eltervezünk. Kitekintve a városból, egy természeti környezetbe tervezett elemnél még fontosabb, hogy illeszkedjen a tájba, mert a harmonikus zöldben minden olyan elem idegenül

hat, ami nincs tökéletesen átgondolva és a hely szelleméhez idomítva.

MOTÍVUM: Három elem is szerepel az ábra motívumköre mellett, mert ez egy nagy témakör. A stílust, ha átgondoljuk, fejfájás lesz a vége, mert mi a kortárs tervezés stílusa? Az összevisszaság? Nem, bár érthető, ha valaki erre a következtetésre jut. Egy biztos: a mai alkotások egy része tényleg magyarázatra szorul, amit többen a kortárs definíciójaként ismernek. De mégis milyen lehet stílusában?

Historizáló, funkcionalista, geometrikus, szabad formálású vagy késő posztmodern. Az élő motívum alatt azokat a mintázatokat értem, melyeket a természet már meglévő, működő együtteseiből vezetünk le, például egy növénykiültetési tervben. Miért vessük el azt, ami már bevált? Úgy gondolom, alázatra szükség van mind a természettel, mind a tervezési területtel szemben, nem szabad hagyni, hogy tervezői önérzetünk eluralkodjon rajtunk. A vezérmotívum pedig azt az érzetet adja a befogadónak, hogy egy tudatosan átgondolt egészről van szó, akár alaprajzi, akár térbeli vetületben nézzük a művet.

NÖVÉNYEK: Nincs egységes, kialakult nézet a szakmán belül, mi a legjobb választás: külföldi, díszesebb, különleges igényű fajok alkalmazása a megrendelő igényeinek kielégítésére, vagy a hazai alapfajok kertészeti fajtáinak alkalmazása a hosszú távú gondolkodás jegyében. Én az utóbbi felé hajlok, mert a növényeknek itt, a magyarországi körülmények között kell fejlődniük, élniük, és ez a kert, tér élhetőségét nagyban befolyásolja. Másrészről pedig bevált fajokkal biztosabb, gyorsabb eredményt érünk el, nem említve a költségtakarékosságot.

ANYAG: Kicsit hasonló kérdések merülnek föl, mint a növényeknél, hiszen azok is alapanyagaink, csak élők. A carrarai márvány szép, de az én szememben idegen. Ha nekem kell választanom, több okból is a helyi,

hazai anyagoknál maradok. Egyrészt a szemünk megszokta évszázadok alatt, hogy milyen anyagokat, színeket látunk a környezetünkben, ezért ismerősnek érezzük. Másrészt a környezetvédelem szempontja hamar felszínre kerül, ha arról van szó, hogy több ezer km-t fog utazni egy tonna kő, csak azért, hogy egy Balaton-felvidéki villa támfalát burkolhassuk vele. Harmadrészt pedig az újrahaznosítás nem csak a műanyag palackokra és ruhákra igaz, hanem az építőanyagokra is. Egy elbontott kerítésből izgalmas és stílusos ülőfelületet, egy korábbi burkolatból pedig vágott felületű járdát vagy szegélyt lehet kihozni.

Lehet, hogy túl nagy jelentőséget tulajdonítok a tudatosságnak, és nem számítok öreg rókának, de úgy vélem, nem lehet elég korán kezdeni azt a szemléletet, ami később a kitaláltság és a működőképesség kulcsa lehet. A tervezőnek tehát nemcsak tudnia kell háromezer növény nevét, és megtanulnia digitálisan is esztétikus terveket rajzolni, hanem olyan tudatos döntéseket is kell hoznia, amikre támaszkodhat bármilyen kényes kérdés esetén. Ha pedig véletlenül az élet más területén is jelen van a tudatosság, akkor a kiegyensúlyozottság várható tünet...

Csonka Zsófia

Bach az aluljárókban

Azoknak, akik március 21-én napközben Budapest belvárosában járnak, különleges zenei élményben lehet részük. Idén ugyanis Budapest is csatlakozik az USA-ban és Nyugat-Európában évek óta nagy sikerrel futó *Bach in the Subways* elnevezésű kezdeményezéshez. A mozgalmat egy New York-i csellista, Dale Henderson indította 2010-ben, lényege, hogy minden évben Johann Sebastian Bach születésnapján, vagyis március 21-én komolyzenei flashmobokat és ingyenes koncerteket rendeznek a világ számos nagyvárosának egyes forgalmas közterületein. A kezdeményezés célja, hogy közelebb hozza az emberekhez a klasszikus zenét, olyanokkal is megismertesse a művészeti ágban rejlő szépségeket, akik anyagi vagy egyéb okokból önmaguktól talán sosem jutnának el egy hangversenyre.

A középpontban természetesen a névadó, vagyis az idén 330 éve született Johann Sebastian Bach művei állnak. A rendezvény egyik ötletadója minden bizonnyal Joshua Bell amerikai hegedűművész világszerte nagy publicitásnak örvendő 2007-es akciója

volt, mikor egy washingtoni metróállomáson játszotta el Bach egyik szólópartitáját, ráadásul mindezt a több millió dollárt érő Stradivari-hegedűjén. Bár Bellre akkor a hírek szerint a reggeli csúcsforgalomban munkába siető tömeg gyakorlatilag rá se hederített, és csupán egyetlen járókelő (egy idős néni) ismerte fel, a produkció hatalmas nemzetközi ismertséget hozott neki a komolyzenehallgatók táborán kívül is. Így aztán nem meglepő, hogy hamarosan utánzóik is akadtak, például egy ízben Budapesten is játszott Kelemen Barnabás a Blaha Lujza téri aluljáróban, sőt neki még lényegesen nagyobb sikere is volt, mint Grammy-díjas kollégájának az amerikai fővárosban: sokan megálltak hallgatni a játékát, és többen fel is ismerték. A Bell által indított projekt tehát világszerte számos követőre talált, szinte divattá vált komoly muzsikusoknak is kivonulni egy-egy darab erejéig a metróaluljáróba, és ott „az utca embere” előtt is felvillantani a komolyzenében rejlő szépségeket. Öt évvel ezelőtt március 21-én Dale Henderson is így ült ki egy New York-i metró-

2015
Bach in the Subways Day
Saturday, March 21

állomásra, hogy Bach csellószvitjeinek eljátszásával tisztelegjen a „születésnapos” zeneszerző előtt. Végül tehát ez a produkció indította útjára a *Bach in the Subways* mozgalmat, melyhez idén már 39 ország 129 különböző városa csatlakozott.

Budapesten a rendezvény a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem hallgatói önkormányzatának szervezésében és a Magyar Rádió munkatársainak közreműködésével valósul meg. Természetesen mára a rendezvény szinte már tömegmozgalommá fejlődött, a budapesti fellépők között is találhatunk az ismert előadóművészek mellett zeneakadémista hallgatókat, középiskolás és konzervatóriumi diákokat, valamint zeneiskolásokat is. A rendezvény helyszínei nálunk a Deák tér (az evangélikus templom előtti terület), a Madách tér (az Örkény Színház előtt), az Astorián és a Kálvin

téren található aluljáró, illetve a Fővám téri Vásárcsarnok lesznek. Az előadók délelőtt 10 órától délutánig várják ingyenes koncertekkel az érdeklődőket valamennyi helyszínen, a rendezvény záróakkordjaként pedig este fél hatól a Szent István Bazilika előtti téren gyűlnek össze a résztvevők minden helyszínről, hogy egy nagy közös flashmobbal ünnepeljék az egyik legnagyobb zeneszerző születésnapját, és ezáltal persze magát a zenét is.

Mindenkinek csak javasolni tudom, hogy ezen a remélhetőleg nagyon szép tavaszi szombaton látogasson el valamelyik helyszínre, és hallgasson bele az ott felhangzó Bach-művekbe. Akár egy kellemes belvárosi sétát is érdemes összekötni egy kis komolyzenei élménnyel.

Nagy Dániel

Hogyan készül a magyar író?

Mindenkiben, aki írói pályán gondolkodik – és sokakban azok közül, akik nem –, előbb-utóbb felmerül a kérdés: vajon honnan indul egy magyar szerző karrierje? Mennyi ideig tart, amíg átlép az ismeretlenségből a viszonylagos ismertségbe; egyáltalán: mennyire nehéz és hosszú ez a kezdetben akadálypályának tűnő út? 2013-ban, az ELTE irodalmi rendezvénysorozatának keretében Szécsi Noémi beszélt pályakezdéséről, az irodalomhoz és az irodalmi élethez fűződő viszonyáról. Kezdeti botlásait, mellékútjait is megemlítette, és hangsúlyozta, hogy eredetileg, egyetemista korában még egyáltalán nem gondolt arra, hogy író legyen – egy véletlen ötletmorzsa vezetett első regényének kéziratához, és ezt később újak követték.

Szécsi Noémi a 21. század legelején indult írói útjára, amelytől azt várja, hogy egy balzaci nagyregényhez, egy széles társadalmi panorámát felvonultató, jelenkorban játszódó mű megírása felé vezesse. Első regényét, a *Finnugor vámpírt* 2002-ben írta. Akkoriban Finnországban tanult, és a diplomamunkája helyett izgalmasabb feladattal kezdett foglalkozni: egy nemtelen, vagy inkább meghatározhatatlan nemű elbeszélő foglalkoztatta, és valamiért úgy tűnt, az ötlet vámpír-bőrbe bújtatva lehet a leghatásosabb. Az író nő érdeklődése egyébként hajlik az olyan peremműfajok felé, mint

a vámpírregény, de ezek az elemek mindig csak adalékok a történeti-társadalmi háttérhez, amellyel dolgozik. Második regénye, a nemrég újra kiadott *Kommunista Monte Cristo* – ami elnyerte az Európai Unió Irodalmi Díját, és ezzel ismertséget szerzett az író nőnek –, a 20. század politikai vihariban sodródik: kommunizmusban, nemzeti szocializmusban, majd újra kommunizmusban, főszereplője pedig egy Sanyi nevű vegetáriánus hentes, aki végigvezeti az olvasót a különböző korszakokon és nézőpontokon, bemutatva mind a két oldal sajátos gondolkodását és beszédmódját.

Legújabb regénye, a *Gondolattalvasó* még messzebb vezet: előzménye Szécsi Noémi korábbi regénye, a *Nyughatatlanok*; 1848-as magyar emigránsokról szól, és a női nézőpontot hangsúlyozza. A *Gondolattalvasó* egy generációval később játszódik, különlegessége, hogy az író nő a *Finnugor vámpír*hoz hasonlóan egy új narratív technikával kísérletezett: a regény világát Fülöp, a siket értelmiségi fiú elbeszélése alapján ismerjük meg, térképezzük fel. Az író nő „kosztümös” regényei egyébként hosszú kutatások eredményei, amelyek közül néhány érdekességet – főleg a 19. század mindennapi életével kapcsolatos kutatásokat – a *Halcsontos Fűző* nevű blogján is megoszt.

A *Finnugor vámpír* előbb lengyel, majd angol fordításban is megjelent 2013-ban, de hazai kiadása nehezen

ment. Az író először álnéven kéziratot küldött különböző kiadóknak, de csak a Jelenkor akkori szerkesztője válaszolt neki, és javasolta, hogy forduljon a JAK-hoz (József Attila Kör), ahol kiadhatják a regényt; de még jó ideig tartott, míg eljutott hozzájuk a kézirat egy régi, egyetemi ismerős kezdeményezésére. Mielőtt ez megtörtént, Szécsi Noémi több pályázatot beadott, például átdolgozta a *Finnugor vámpírt* forgatókönyvvé – ami anynyiból állt, hogy „kiszedte az idézőjeleket” a szövegből. Novellairással is próbálkozott, de ezekről úgy gondolja, borzalmasak lettek. Ebben az időszakban, az egyetem után kritikairással foglalkozott, és várt, hogy a regényét elfogadják valamelyik kiadónál.

A kiadókkal kapcsolatban voltak kudarcélményei, és hangsúlyozta,

hogy fontos, hova kerül a regény, mert a szerzőt ez pozicionálja a piacon. Rossz tapasztalatai után a nem szépirodalmi profilú kiadókkal az Európához került, ott jelent meg a *Kommunista Monte Cristo* és a *Finnugor vámpír* új külsőben, legutóbb pedig a *Gondolat-olvasó*. Szécsi Noémi ifjúsági regénnyel is próbálkozott, és eddigi életművében a szépirodalom népszerű irodalom felé hajló oldalán egyensúlyozott. Fontosnak tartja, hogy a mai írók figyelembe vegyék a piaci igényeket, bár ennek van egy hátulütője is: az ismertség és eladhatóság érdekében gyakran a költők és novellisták is regényírássá kényszerülnek.

Borsos Bettina

Életrajzok nyomában

Mostanában egyre többször pillantom meg a könyvesboltok kirakatában a különböző életrajzi vagy életrajzi ihletésű regényeket. És minél többet kezdek bele, annál inkább látom, hogy a mennyiség és a minőség bizony fordítottan arányos. A kereslet viszont továbbra sem csökken, így felmerül a kérdés: miért?

A közelmúltból hozva egy példát, megemlíteném Jane Hawking *Utazás a végtelenbe: Életem Stephennel* című életrajzi könyvét, melyben Stephen Hawking életét a Jane-nel való kapcsolat tükrében ismerhetjük meg. Kutatásai és eredményei így is tetten érhetők, és ugyanúgy kétségtelenné teszik az olvasóban, hogy nem véletlenül számít napjainkban elismert tudósnak. Ebben a témában azonban, úgy gondolom, a laikusok számára a kevesebb több lehet.

És ezzel el is érkeztünk oda, hogy miért ont magából egyre több olyan életművet a könyvpiar, ami valójában nem több egy vaskos bulvárcikknél. Ez pedig nem más, mint az olvasóközönség igényei. Félreértés ne essék, Jane Hawking könyvét nem sorolom ide. A könyvvel mindössze az átmenetet szeretném érzékeltetni. Azt, hogy a szerelem, a dráma az, ami igazán mozgatja sok ember fantáziáját; csak éppen nem mindegy, mennyit csepegtetünk ebből a történetbe. Kis mennyiségben és a megfelelő helyekre

betűzdelve feldobhatják, érdekesebbé tehetik az amúgy „száraz” életművet, és végeredményben ugyanúgy egy hitteles, viszont sokak számára jól olvasható könyvet kapunk.

Ennek kapcsán, Kertész Erzsébet-ről jelent meg egy ajánlásban: „Az író tudja, amit a legjobb életrajzi regények tudnak: adatokat, történelmet élettel megtölteni, tényhalmazt mesévé, történetté szelídíteni.” És valóban, egy emberen keresztül sokkal kellemesebb megismerni egy korszakot, illetve az adott kulturális és társadalmi viszonyokat. Különösen, mivel azon emberek, akiknek a sorsa érdemes arra, hogy könyv készüljön belőle, jellemzően nem elégedettek a kor körülményeivel, lehetőségeivel, felfogásával, általában reformerek, és sokszor újat hoztak a maguk területén. Kertész Erzsébet pedig azért is nagyon érdekes, mert saját életéről írt könyvét össze lehet hasonlítani a többi életrajzi regényével. Nekem elsősorban az tűnt fel, hogy nem a történet folyamatosságán van a hangsúly: az érzésein keresztül mutatja be magát és a történelmet. Sokat csapong, ettől nehezebb követni. Látszik, hogy az önéletrajzban sokszor tényleg csak az író saját önértékelését láthatjuk, amittől természetesen a környezetének véleménye erősen eltérhet. Sőt esetenként a korra sincs olyan rálátása, mint annak, aki visszatekint 50-100 évet.

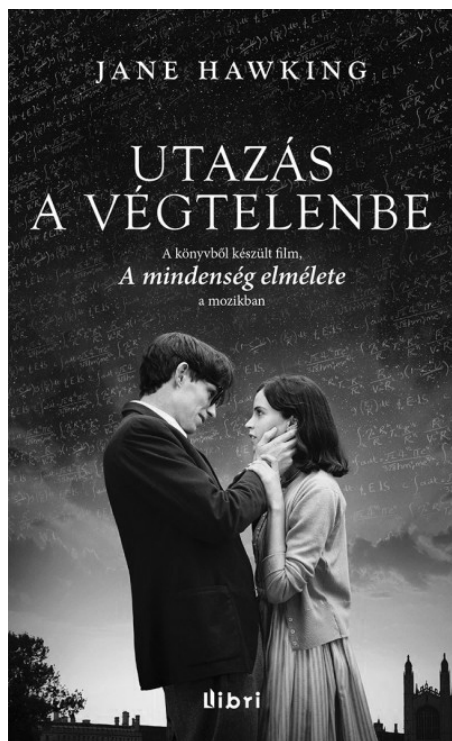
Addigra letisztulnak az események, és kialakul egy talán egységes értékelés a köztudatban arról, hogy mi minden befolyásolhatta azt az időszakot.

A befolyásolást említve, vissza is kanyarodnék a „silány” életrajzokhoz. A közönségigényt mint megjelenésük egyik okát már említettem. És hogy mért is van rájuk igény? Sokan a példaképek csodálása helyett inkább mások problémáira fókuszálnak, végül is mások életében vájkálni és okosnak lenni sokunknál gyakori elfoglaltságnak számít a való életben is. Nem tagadom, mindez talán kissé leegyszerűsített indoklás.

A másik fő oknak pedig a pénz-hajhászás tűnik. Amikor a minél na-

gyobb példányszám eladása a cél, és a szerzőt is pusztán anyagi érdekek motiválják, a könyvekről sokszor lerí, hogy sebtében rakták össze, és nem áll mögöttük kellő kutatás és odafigyelés. Ilyenkor gyakran a bárki számára elérhető információkat öntik csupán olvasmányos formába. Jellemző rájuk a kronologikus sorrend, és nem kell meglepődni a tárgyi tévedéseken sem, valamint az adott időben, kultúrában, társadalomban való járatlanságon.

Németh Enikő

Hogy szerettek valójában?

Így szerettek ők – hangzik Nyáry Krisztián kétkötetes irodalmi szerelmeskönyvének címe. Izgalmas olvasnivaló mind az irodalom, mind a szerelem ezerarcú jellege iránt érdeklődők számára. Bár a mű megírása után ugyebár függetlenedik szerzőjétől, a könyvben szereplő szerelmi történetek talán közelebb hozhatják az olvasóhoz azokat a költeményeket, melyeket az adott élethelyzet vagy személy ihletett.

Az *Így szerettek ők* kiválóan rámutat egy alapvető hibára, amely az irodalom jelentős alakjaihoz való hozzáállásunkban mutatkozik. Az általános- és középiskolában tanultak során rögzült kép alapján hajlamosak vagyunk rá, hogy idealizált, szinte szoborszerű figurákként tekintünk rájuk. Épp csak arról feledkezünk meg, hogy ők is emberek voltak, és életük során ugyanazokkal az érzésekkel, dilemmákkal és bonyoldalmakkal kellett megküzdeniük, mint mindannyiunknak.

Helyszűke miatt most csak arra van lehetőségem, hogy a *Nyugat* első nemzedékének két kiemelkedő szerzőjének életéből ragadjak ki epizódokat, de ez is kiválóan érzékelteti, hogy valójában mennyi minden maradt rejtve előttünk sorsukat illetően.

Ady Endre életében a költészetet kívül a nők is igen fontos szerepet kaptak. A Léda-szerelem szenvedélytől

fűtött évei meghatározóak voltak a költő életében, a nem mindennapi történet pedig igazi csemege lehet még a mezei szappanopera-kedvelők számára is. A férfiakhoz vonzódó Diósy Ödön, felesége, Adél, és a házaspárhoz Párizsba költöző Ady „szerelmi háromszöge” megfelelt mindhárom fél számára, hiszen még társasági eseményekre is együtt jártak. Érdekességként hozzátartozik a történethez az a tény, hogy Ady Léda húgával, Brüll Bertával is viszonyt folytatott, és ha Pesten járt, akkor gyakran felkereste a lányt kalapszalonyjában. Lédához fűződő szerelmének halálos ítéletét azonban minden valószínűség szerint a halva született kislány jelentette, a folytonos veszekedések miatt ugyanis kapcsolatok inntől vált igazán „héja-násszá”. A szakítás *Az elbocsátó szép üzenet* megjelenésével bizonyult véglegesnek, Ady pedig Boncza Bertával élte le utolsó éveit.

Ezt követően Diósy Ödön és felesége visszaköltözött Budapestre. A költő halála után özvegye megpróbált kapcsolatba lépni Lédával, aki azonban nem válaszolt a leveleire. A házaspár annyira haragudott az asszonyt ért fájdalom miatt, hogy Diósy még azt sem engedte meg, hogy felesége halála után a sírjára helyezték a Csinszka küldte koszorút.

Talán azt gondolhatnánk, hogy az Ady Endre halála után özvegyen

maradt Csinszka története már nem szolgálhat további izgalmakkal, ám az élet tovább fonta a szálakat. A lánynak már 25 évesen meg kellett küzdenie férje elvesztésével és az özvegység megpróbáltatásaival. Egy ideig egyedül küzdött a gyással, ám végül meglepő döntést hozott.

Csinszka még abban az évben ellátogatott Babits Mihály Ady-kurzusának egy előadására, majd nem sokkal később a lakásán kereste fel a költőt, méghozzá azzal az indokkal, hogy szeretné megmutatni a rajzait. Babits nem vonzódott a nőhöz, és minden erejével próbálta háritani annak közeledését, végül mégis levelezni és találkozgatni kezdtek. Csinszka volt a kezdeményező és az irányító fél, Babits csak sodródott. Boncza Berta végül úgy próbálta lánykérésre buzdítani a költőt, hogy egy újság-

hirdetésben házasságukról számolt be. Mikor azonban látta, hogy próbálkozása hiábavaló volt, végül levélben tudatta vele, hogy feleségül megy Márffy Ödönhöz, aki Ady és Babits közös barátja volt.

Hamarosan Babits élete is nem várt fordulatot vett, hiszen végül nem akármivel kötelezte el magát: Szabó Lőrinc menyasszonyát, Tanner Ilonát vette feleségül.

Bár nem ismerhettük őket személyesen, a fennmaradt levelekből, naplóbejegyzésekből és versekből mégis kirajzolódik előttünk történetük. Ennek ellenére azt is el kell fogadnunk, hogy sosem ismerhetjük meg a teljes igazságot, hiszen Adyt idézve: „Vagyok, mint minden ember: fenség, Észak-fok, titok, idegenség...”

Suhajda Enikő

Magyar történetírás a két világháború között

Az első világháború elvesztése és az azt követő zűrzavaros időszak óriási lelki megrázkódtatást jelentett a magyarok számára. Ez a fajta szellemi hiátus természetesen kihatott a történetírásra is. Egyrészt gondolok itt egyfajta generációváltásra, másrészt az ebből következő bizonyos fokú szemléletváltásra is. Megroggyant a korábbi államszemlélet, a magyar nemzeti állameszme elavulttá vált. Anyagi és szellemi válságba került a Magyar Történelmi Társulat, nehezen indult újra a *Századok* című kiadvány is. Néhány év múlva folytatták csak a hazai egyetemi képzés rekonstrukcióját. Kérdéssé vált a történetírók megélhetése, hiszen nem sok levéltár és múzeum maradt az új országhatárokon belül, ráadásul 1919 után inkább az értelmiségi rétegek települtek át Magyarországra.

Mindenképpen meg kell említeni Klebelsberg Kunót, aki komoly anyagi és erkölcsi segítséget nyújtott a történetírás képviselőinek. A Monarchia széthullását követően kutathatók lettek korábban elzárt Habsburg-levéltárak is, új forráskiadványokat jelentettek meg. Ezek hazánk 1711 utáni történetével foglalkoztak. Ezenkívül a 19. századi történeti források is napvilágra kerültek; többek között Kossuth törökországi emigrációs feljegyzéseit és Széchenyi István Döblingben lefoglalt iratainak

egy részét is kiadták. Elérhetővé váltak például a szatmári béke jegyzetei, az összes osztrák uralkodó iratai, különféle nemzetiségek felkelései, József nádorral kapcsolatos munkák, de Brunswick Teréz naplója is.

A magyar történetírás versenyhelyzetbe került, amire korábban nem volt példa. Megjelent a cseh, szerb, román, szlovák történetírás, melyekkel lépést kellett tartani. A 20-as években nem jelentett komoly veszélyt az olasz fasizmus a magyar történetírásra, azonban a 30-as évektől kezdve közvetve a náci ideológia már érezhetően rátelepedett. Még az sem jelentett előrelépést, hogy megalakult a Teleki Pál Tudományos Intézet, amely a kor legszínvonalasabb társadalomtudományi műhelyévé vált. A történetírás azonban már ekkor is jelentősen támogatta a rendszer kultúrpolitikai törekvéseit. Mindezzel együtt számtalan kihívással kellett szembenéznie: a levert forradalmak következményei, az utódállamok magyarellenes megnyilvánulásai, német nácizmus és a trianoni sokkhatás. Ütközőzóna alakult ki, és mivel anyagi segítséget is kapott a humán területeken belül, igyekezett meghálálni ezt a fajta bánásmódot. A 19. századi életideálok összeomlottak, az úri osztályok leértékelődtek, óriási ellentétek feszültek a mélyben. Mindezekre többféle választ is adtak a hazai történetírók.

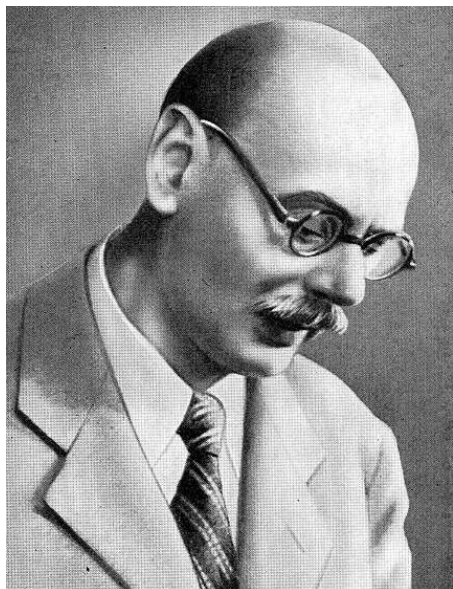

Szekfű Gyula inkább a szellem-történet felé indult el, konzervatív érzülettel. Ő inkább foglalkozott a forradalmakkal és az azokat kiváltó okokkal, valamint Trianonnal. Ugyanakkor egy merőben szokatlan Rákóczi-életrajzot tárt a tömegek elé, mely nem mindenkinek nyerte el tetszését. Hóman Bálint volt a kor másik jelentős történetírója, aki szintén Marczali Henrik tanítványa volt. Nála sokkal közvetlenebb az ideológiai szférák meghatározó szerepe. Említésre méltó Mályusz Elemér, Domanovszky Sándor, Hajnal István és Szabó István is, akik szintén a kor meghatározó történész egyéniségei voltak. Hajnal a kor-

szak egyik legeredetibb gondolkodója volt, akinek gondolkodásmódját áthattotta a modern szociológia.

Végül sajátos színfoltot képviseltek az úgynevezett marxista történetírás alakjai is, bár ennek alig volt hatása a hivatalos, állami szintű folyamatokra. Varga Jenő, Mód Aladár vagy éppen Révai József mind-mind meghatározó alakjai voltak ennek a vonulatnak. Ők leginkább a reform és forradalom, haladás és nemzeti kérdés problematikáit járták körül.

Rácz Márk

Szekfű Gyula, Hóman Bálint

Kalandozások a filmtörténetben: Szemet szemért

Az elmúlt évszázad hatvanas éveiben az Egyesült Államok történelmi jelentőségű jogi lépésekkel papíron egyenlőségelet tett polgárai közé, függetlenül származásuktól és bőrszínüktől. Az évtized elejét polgárjogi harcok jellemezték, rengeteg gyomorforgató és emberiséghez nem méltó tettel, ahogy a konzervatív felfogás és az egyenlő bánásmódhoz való jogért küzdők ütköztek politikai és lokális szinteken. Gondolhatnánk, hogy húsz évvel, pláne fél évszázaddal később már nem sok nyoma lenne az amerikai közéletben a diszkriminációnak, rasszizmusnak.

1989-ben került vászonra a *Szemet szemért* (*Do the Right Thing*), melynek – több korai filmjéhez hasonlóan – rendezője, producere, írója és szereplője is volt Spike Lee. A legjobb forgatókönyv és férfi mellékszereplői Oscar-díjra jelölt alkotást gyakran emlegetik a legjobban sikerült kortárs amerikai filmek listáján, közismert kritikusok az év és a nyolcvanas évek egyik legjobb filmjének választották.

A történet Brooklyn egyik lepusztult lakónegyedében játszódik. A barna homokkőből épült tradicionális lakóépületek az évtizedek során lepusztultak, és a legmelegebb kánikulában egyáltalán nem nyújtanak oltalmat a perzselő forróság elől. A környéket főleg afroamerikai és his-

pán emberek lakják, két kirívó kivétel tűnik csak fel a színen: az egyik forgalmas utcasarkon a 25 éve működő pizzéria, illetve a vele szemben levő, dél-koreai bevándorlók által üzemeltetett vegyesbolt. A sötétebb bőrű lakosokon és a két szolgáltatási egység tulajdonosain kívül csak ritkán látunk világosabb bőrszínű embereket, mint például a folyton cirkáló rendőröket.

Új napra ébred a környék, és ahogy a hőmérő egyre emelkedik negyven fok fölé, az idegek is pattanásig feszülnek. Megismerjük a környék állandó szereplőit, először az ekkor 31 éves rendező által alakított főszereplőt, Mookie-t, aki napról napra tengeti életét, pizzafutárként dolgozik a pizzériában. Az olasz étkezde tulajdonosa, Sal (az Oscarra jelölt Danny Aiello) büszke rá, hogy a környék suhancaitól kezdve a rendőrségig mindenkit ő lát el ellenállhatatlan lepényeivel. Két fia, az egymással folyton vitatkozó Pino és Vito személyében a családi tradíció továbbvitelének lehetőségét látja, és Mookie számára is garantálni szeretné a munkalehetőséget.

Az ellentétek és előítéletek ismételtetése állandó, a vele járó káromkodásokkal együtt. Míg néhány karakter, főleg az idősebbek, képes több szempontból megvizsgálni a körülötte zajló világot, addig a hevesebb fiatalok nagyrészt ugyanazt a mantrát

szajkózzák. Spike Lee több filmjének ismérve, hogy egyáltalán nem isteníti saját csoportját, hibákkal és tévképzetekkel ábrázolja őket, a nyers stílus arra igyekszik rámutatni, hogy moralitás ide vagy oda, az ellentétek még mindig fennállnak, és maradni is fognak.

A történet fő konfliktusa egy látszólag ártatlan jelenségből női ki magát. Sal, aki büszke itáliai örökségére, étterme falára ismert olasz-amerikai emberek fényképét ragasztja ki. Sinatra, De Niro és Joe DiMaggio kacsint le a fotókról. Az egyik túlbuzgó vendég kikéri magának, hogy egyetlen afroamerikai ember fényképét sem látja egy olyan étkezde dicsfalán, ami bevételei nagy részét a helyi sötétbőrűek zsebpénzének köszönheti. Sal

hangsúlyozza: tiszteli vendégeit, de az étterem az övé, ő dönti el, ki kerül ki a falára.

Spike Lee saját magát tette meg főszereplőnek, és a film nagy részében passzív megfigyelőként viselkedik, békít és ellentéteket simít el. A mű kaotikus fináléjában kerül először aktív résztvevőként a színpad közepére, egyszerre kétségbeesett, dühös és érzelemtől elvakult cselekedetével tragikus eseményeket előz meg. A film angol címére Lee nem ad egyértelmű választ: Mookie azt tette, amit tennie kellett? Az adott szituációban talán igen, sosem tudjuk meg. Főleg az utolsó jelenetekben lezajló történések miatt a filmet rendkívül veszélyesnek találják.

Lőrincz Gábor

Az álhírolvasó felemelkedése és a hírolvasó bukása

Az amerikai média teljes egészében az alkonyati zónába süllyedt: a leg-híresebb és legnépszerűbb satirikus álhírműsorának vezetőjét egy emberként ünnepelte a szakma, amikor az bejelentette, hogy pár hónapon belül visszavonul – szinte ugyanekkor derült ki az egyik legnagyobb hírcsatorna arcáról, hogy erősen feltupírozta az iraki háborúban tudósítóként átélt kalandjait. Mindketten szerettek a reflektorfényben sütkérezni, ők ketten vezették a legmegbízhatóbb televíziós személyiségek listáját – azonban úgy tűnik, a „valódi ember” a meséjébe bukik bele, míg a mesélő az igazsággal távozik diadalmasan.

Brian Williams, a „valódi ember” pályaíve az, ami távoli kis országunkból – és egy teljesen más sajtó-környezetből – könnyebben felfogható. Csatornájának, az NBC-nek arca és a megbízhatóság garanciája, tehetséges riportert, aki a szakmai sztenderdekhez képest elképesztően fiatalon, negyvenöt évesen lett a hírműsor szerkesztője és vezetője is egyben. Komoly elismeréseket kaptak a Katrina hurrikánról és az ázsiai cunamiról szóló anyagai. Tom Brokaw méltó utódjának tűnt: a bostoni merénylettel és megannyi egyéb kőkemény témával kapcsolatos riportjaiért Emmy- és Peabody-díjjal árasztották el őt és műsorát, mely még a nézettségi versenyben is az élen volt.

Ő volt az, akinek először lehetősége volt exkluzív, személyes interjú készíteni az Oroszországba kényszerült Edward Snowdennel.

A porszem a gépezetben? Az iraki háborúban végzett riporteri munkája során egyáltalán nem került tűz alá az a helikopter, amin ő maga is utazott – holott ezt a történetet sokszor és igencsak büszkén mesélte a médiában. Ahogy a viccben mondják, nem osztogatnak, hanem fosztogatnak – kiderült, hogy egy másik helikoptert lőtték meg rakétavetővel. Rosszul emlékezett, állítja – hazudott, állítják oly sokan mások. Hat hónapra lekerült a képernyőről, rejtély, merre megy majd tovább karrierje.

A másik oldalon Jon Stewart, a *The Daily Show* műsorvezetője áll, aki a maga módján legalább akkora hatással volt az amerikai médiára és az USA közvéleményére, mint Brian Williams: 1999 óta vezeti késő esti álhírműsorát, hírműsor-paródiáját, satirikus hírműsorát, hírműsor-dekonstrukcióját – a hazai szakzsargonnal szinte lehetetlen pontosan leírni azt, amit csinál –, és a közelmúltban bejelentette, hogy idén leteszi a lantot. Ideológiai bajtársai és ellenfelei, szakmabeliek és szakmán kívüliek egyaránt egyöntetűen tisztelnek munkássága előtt.

Ez nem egy Maksa Híradó. Az ugyanis nem kapott tizenkilenc(!) Emmy- és két Peabody-díjat – és

nem jönnek regnáló elnökök és egyéb politikai potentátok rendszeresen egy interjúra.

Nem csak úgy követte végig a 2000-es és 2004-es (és persze a későbbi) választásokat, hogy halálra röhögte magát rajta az ember, hanem úgy, hogy közben szakértők szerint alaposabban körbejárta a fontos társadalmi kérdéseket, mint a nagy tévéadók hírműsorai. Napirenden tudott tartani olyan témákat, amivel egyébként a média nem foglalkozott volna (például a háborús veteránok elképesztő bürokratikus nehézségei). Az iraki háború során sokkal könyörtelenebbül és nyíltabban kritizálta a kormány tevékenységét, mint bárki más a televízióban, ezzel alapozva meg hitelességét. Amikor a szenátus elkaszált volna egy törvényjavaslatot, mely a szeptember tizenegyedikéi terrortámadások alatt szolgálatban lévő tűzoltók, rendőrök és mentők megsegítésére szól, napi-

renden tartotta a témát és egész műsorát neki szentelte – a javaslat egy hétre rá visszakerült a politikai vérkeringésbe. Képviselők és az érintettek is egyetértettek abban, hogy nélküle nem történt volna meg ez – és abban is, hogy erre más médiaszereplő nem lett volna képes.

Különleges pozíció a humoristáé, hiszen őszintébben és kevesebb következménnyel beszélhet – és mint Stewart munkássága megmutatja, lehet ezt jól csinálni.

Hogy mi ebből az egészből a tanulság? Talán az, hogy ha a híradóban ostobán meghamisított híreket látunk, és a bemondó hitelessége megkérdőjeleződik számunkra, még mindig ott a remény, hogy majd az igényes humoristák megmutatják nekünk a valóságot.

Kelemen Luci

Vademecum

bombasztikus – A *bombaszt* pufogó, hangzatos stílust jelent. A *bombasztikus* jelentése dagályos, pufogó, nagy hangon semmitmondó. *Bombasztikus stílus, bombasztikus szavalat*. Végső forrása a görög bombüx ('gyapot'); ennek angol származéka, a *bombast*, vattát és válltömést is jelentett; a dagályos beszéd olyan, mint a kitömött kabátváll: többnek akarja mutatni magát.

istáp – Eredetileg 'bot, mankó' volt, ebből így fejlődött a jelentés: 'öreg ember támasza' → 'elesett emberek támasza, gyámolítója, gondozója'. *Özvegyek, árvák istápjá*. A német *Stab* ('bot') magyaros ejtésű alakja, elavult szó, csak igeszármazéka él, az *istápol*: 'gyámolít, segít, gondoz, támogat'.

némbér – Hitvány, alantas, megvetésre méltó, elvetemült nőszemély.

Eredetileg a szónak nem volt becsmérlő értelme, egyszerűen nőt jelentett (akárcsak a ma már szintén rossz hangzású *asszonyi állat*), mivel a *nő-ember* vagy *né-ember* összetételből vonódott össze.

szeg/szög – Régi nyelvükben barnát tett, ebből maradt meg a *szög paripa* ('barna szőrű ló'), *szöghajú* ('sötétbarna hajú'), és ez rejlik a *Szekszárd* városnévben is; itt temették el ugyanis I. Béla királyt, akit a nép *Szegszárnak* hívott, mert barna bőrű volt és kopasz (a *szár* régi jelentése 'kopasz').

tőzsde – A *tőzsér* jelentése marhakereskedő, képzelt tövét elvonva alkották a nyelvújítók a *tőzsdét* mint a kereskedelmi ügyletek megkötésére való intézmény nevét

Impresszum

Szerkeszti: Komlósi Réka

Munkatársak: Borsos Bettina, Csonka Zsófia, Kelemen Luci, Lőrincz Gábor,
Nagy Dániel, Németh Enikő, Rácz Márk, Suhajda Enikő

Grafikus és tördelő: Büki Dániel

Borító: *Petőfi Sándor a Nemzeti dalt szavalja a Nemzeti Múzeum lépcsőjén*,
Ismeretlen 19. századi festő munkája

Szerkesztőség: 1148 Budapest, Örs vezér tér 11. fszt. 1.
E-mail: bom@e-nyelv.hu

Honlap (korábbi számokkal): www.bolyaimuhely.hu

Alapítva 2011-ben.

A Bon-BOM című lapot a Médiahatóság 2012 októberében nyilvántartásba vette.
Megjelenik 2015-ben a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával.

A márciusi foglalkozást sajnálatos módon külön fogják tölteni az évfolyamok, és sokan biztos elalszanak majd a buszon. Ha a többiek közben ráunnának a malmozásra, akkor helyette eltölthetik az idejüket e négy sudoku megoldásával. (A megoldásokat alul piciben közöljük, hogy ellenőrizhessétek magatokat.)

Mindenkinek jó szórakozást kíván a kiránduláshoz a Bon-BOM szerkesztősege!

	7	6	3	1			4	
			4	2	6	5		
					5	1		
6	5	2					3	
				9				
	8					7	5	1
			1	2				
			5	8	6	9		
	6			5	4	8	9	

5	2							3
				5				2
		4	3			5	7	
4			5	9			6	1
9				1				8
3	6			4	8			7
	9	3			7	1		
1				3				
7							9	6

		9	8			6		
	6		1		2			
7	8	5			4			
6				4	9			
		1	2		7	5		
			3	8				2
			4			3	1	9
			7		3		4	
		2			8	7		

	7			1	5			
	5			7			3	4
	8		2	5			6	
7		2			3			
		9					8	
				6			7	2
	2			3	5		4	
5	6			9			7	
		7	1				8	

5	8	2	9	1	4	7	3
1	4	2	6	7	9	5	3
6	7	9	4	5	1	8	2
4	6	7	1	9	8	3	5
3	9	8	6	1	2	4	7
9	7	8	5	3	2	4	6
2	9	1	8	3	6	1	7
8	5	7	9	2	4	6	3

9	5	2	8	1	6	4	7
6	7	9	3	2	4	5	1
4	1	9	8	5	7	3	2
6	3	2	9	1	7	8	5
8	1	6	9	5	1	7	4
4	2	8	9	2	5	6	3
5	8	6	1	7	9	4	3
8	5	7	9	2	4	6	3

9	6	1	2	8	3	7	4
2	4	5	7	9	6	8	1
3	1	9	7	4	2	5	6
4	5	8	7	2	1	9	3
8	7	9	1	2	3	4	6
1	9	2	4	5	7	8	3
2	4	5	7	9	6	8	1
3	1	9	7	4	2	5	6

4	6	7	5	1	9	2	3
2	1	4	6	8	3	5	7
3	9	1	7	2	4	5	6
1	5	2	9	7	6	8	4
8	3	9	6	5	2	1	7
9	1	2	4	5	7	8	3
2	4	5	7	9	6	8	1
3	1	9	7	4	2	5	6

©2013 Bon-BOM Hungary Kft. Minden jog fenntartva.

©2013 Bon-BOM Hungary Kft. Minden jog fenntartva.

©2013 Bon-BOM Hungary Kft. Minden jog fenntartva.

©2013 Bon-BOM Hungary Kft. Minden jog fenntartva.